

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommiteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommiteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
  - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
  - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
  - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
  - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
  - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
  - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examiner en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn de volgende vakspecifieke regels vastgesteld:

- 1 Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.
- 2 Als gevraagd wordt naar het noemen van één van de negenenveertig 'kenmerkende aspecten', is een letterlijke weergave daarvan niet vereist. Er kan in de regel worden volstaan met een juiste omschrijving van het 'kenmerkend aspect' of van dat deel ervan dat relevant is voor de beantwoording van de vraag (er zijn kenmerkende aspecten die uit meerdere onderdelen bestaan).

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

---

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

3, 5, 2, 1, 4, 6

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete en foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Prehistorie en oudheid

---

2 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het gangbare beeld is dat de Romeinen de Griekse cultuur bewonderden / de Griekse cultuur overnamen 1
- Cato maakt duidelijk dat hij een afkeer heeft van (de) Grieken (en hun cultuur) 1
- wat kan worden verklaard uit (twee van de volgende) 2
  - zijn ervaring als bestuurder (praetor) dat de Romeinen wel politiek, maar niet cultureel superieur waren aan de Grieken (gegeven 1).
  - zijn ervaring als censor met de in zijn ogen decadente invloed van de Griekse cultuur (gegeven 2).
  - zijn verzet tegen het Grieks als belangrijkste schrijftaal / taal voor cultuuroverdracht (gegeven 3).

Opmerking

Alleen als na juiste gegevens uit de bron telkens een historisch juiste verklaring wordt gegeven, worden scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

De middeleeuwen

---

3 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken:

- Johannes X stelt voor de Normandiërs met zachte hand te benaderen / hen niet al te streng te behandelen (als zij tegen de kerkelijke regels ingaan / als zij terugvallen in hun voorchristelijke / heidense gewoonten) 1
- wat de kerstening kan bevorderen doordat grote conflicten vermeden worden / doordat de Normandiërs nu geleidelijk opgenomen worden in de christelijke kerk / doordat er meer tijd is om de kerstening grondig door te voeren 1

4 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- Bij gegeven 1 hoort 'de expansie van de christelijke wereld naar buiten toe, onder andere in de vorm van kruistochten' (want de broer van Jan ging op kruistocht) 1
- Bij gegeven 2 hoort 'het conflict in de christelijke wereld over de vraag of de wereldlijke dan wel de geestelijke macht het primaat behoorde te hebben' / 'de Investituurstrijd' (omdat er een conflict ontstond over de benoeming van een bisschop) 1
- Bij gegeven 3 hoort 'de opkomst van de stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden' (omdat de koning zijn macht moest laten beperken door de stedelijke burgerij) / 'de opkomst van handel en ambacht' (omdat dit de basis legde voor de versterking van de machtspositie van de burgerij) 1

5 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Wycliff heeft de Bijbel vertaald in het Engels / in de landstaal, wat aansluit bij de ideeën van de Reformatie, waarbij het zelf lezen van de Bijbel centraal staat / waarbij er geen priester / kerk nodig is voor de toegang tot de Bijbel 2
- Door de vertaling van Wycliff zijn geestelijken niet meer nodig om de Bijbel uit te leggen, wat door Knighton als een bedreiging wordt gezien, omdat hij zelf als monnik deel uitmaakt van de kerkelijke structuur (en mogelijk zijn positie als intermediair kwijtraakt) 2

Door de tijd heen

---

6 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

6, 5, 3, 4, 1, 2

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete en foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vroegmoderne tijd

---

7 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- In de zestiende eeuw raakte door 'het begin van de Europese overzeese expansie' een groot deel van de bevolking van (Zuid-) Amerika door contacten met de Spaanse veroveraars besmet met de mazelen 1
- In de achttiende eeuw probeerden verlicht absolute vorsten zoals Catherina hun samenleving te moderniseren. Dit past bij 'verlicht denken dat werd toegepast op alle terreinen van de samenleving' / 'de wetenschappelijke revolutie' (vanwege de bevordering van het inenten) / 'voortbestaan van het ancien regime met pogingen om het vorstelijk bestuur eigentijdse verlichte vorm te geven (verlicht absolutisme)' 1
- In de eerste helft van de negentiende eeuw ontstond in Groot-Brittannië aandacht voor leefomstandigheden (van arbeiders) in steden door 'discussies over de sociale kwestie' / 'de industriële revolutie die in de westerse wereld de basis legde voor een industriële samenleving' 1
- In de twintigste eeuw verspreidde door 'het voeren van twee wereldoorlogen' de Spaanse griep zich wereldwijd doordat soldaten / vluchtelingen na de wapenstilstand weer naar huis gingen 1

Opmerking

Alleen als per gegeven het verband wordt gelegd met een juist kenmerkend aspect van die tijd, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

8 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het opleggen van een centrale belasting ging in tegen de bestuurlijke wens van de gewesten dat ze soeverein wilden zijn (op het gebied van onder andere belastingen) 1
- De belasting werd door de opstandige gewesten als noodzakelijk gezien om (de troepen die nodig waren voor) de Opstand tegen Spanje te kunnen betalen / te voorkomen dat huursoldaten de steden zouden plunderen (vanwege achterstand in de soldij) 1

9 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De poging van de calvinisten in 's-Hertogenbosch om het stadsbestuur te dwingen de Unie van Utrecht te aanvaarden is een reactie op het bericht van de Spaanse verovering van Maastricht, omdat de calvinisten zo willen voorkomen dat 's-Hertogenbosch de kant van de Spanjaarden kiest / dat 's-Hertogenbosch zich overgeeft aan de Spanjaarden / omdat de calvinisten ervoor willen zorgen dat door het kiezen van de kant van de opstandelingen de stad tegen de Spanjaarden zal vechten / omdat de calvinisten willen voorkomen dat de stad (net als Maastricht) door de Spanjaarden veroverd wordt 2
- Uit de gebeurtenissen blijkt dat het conflict in de Nederlanden ook een opstand is tegen Nederlandse (katholieke) bestuurders / een burgeroorlog is / gericht is tegen landgenoten met een afwijkend geloof (omdat calvinisten goddeloos genoemd worden) 1

10 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- Uit het beschrijven van de calvinisten in 's-Hertogenbosch als 'goddeloos' / 'geërgerd' / 'fanatiek' / van een overval van de calvinisten als 'verraderlijk' / uit het vermelden dat de calvinisten als eersten schoten, blijkt dat de bron een negatief beeld geeft van de calvinisten / de katholieken ziet als (onschuldige) slachtoffers (waardoor een eenzijdig beeld wordt gegeven) 2
- Met dit verslag kan het bestuur aan de bevolking de boodschap overbrengen dat de calvinisten onbetrouwbaar / verraders zijn, waardoor zij het intrekken van de aanvaarding van de Unie van Utrecht / hun keuze voor Spanje / tegen de opstandelingen kunnen rechtvaardigen 2

Opmerking

Alleen als wordt ingegaan op de gebeurtenissen in de bron, worden telkens 2 scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

11 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Na het afzweren van Filips II / het tekenen van het Plakkaat van Verlatinge zoeken de opstandige gewesten naar een nieuw staatshoofd, terwijl de auteur tegenstander is van de monarchie / voorstander is van een mengvorm van aristocratie en democratie.

Opmerking

Als in het antwoord niet verwezen wordt naar de zoektocht naar een nieuw staatshoofd, worden geen scorepunten toegekend.

12 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Opvatting 1 is te verklaren door de opstand tegen Spanje, omdat in die tijd Spanje de vijand was / er een vergelijking werd gemaakt tussen de Spaanse onderdrukking in Amerika en in de Nederlanden 1
- De verandering in opvatting 2 is te verklaren doordat Nederlanders inmiddels zelf koloniën met tot slaafgemaakten hadden, omdat het houden van tot slaafgemaakten nu werd gelegitimeerd 1

13 maximumscore 3

Een juist antwoord bevat de volgende elementen:

- Het absolutisme werd gelegitimeerd door het Droit Divin, waarbij werd gesteld dat God bepaalde wie koning was / waarbij de koning beweerde dat God hem als koning had aangesteld 1
- De ontdekking van de natuurwetten / wetmatigheid in de natuur leidde tot de conclusie dat God zich niet verder met de schepping bemoeide en daarmee ook geen hand had in de toewijzing van vorstelijke macht (waardoor het argument vanuit het Droit Divin verviel) 2

Opmerking

Voor het antwoord dat uit de ontdekking van de natuurwetten geconcludeerd kon worden dat God niet bestaat en daardoor de legitimatie van het absolutisme ondermijnd werd, worden geen scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

14 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Volgens Betje Wolff moet kinderen geleerd worden dat alle mensen van nature gelijk zijn / dat ongeacht afkomst degene met de minste gebreken en de meeste deugden de grootste mens is / dat kinderen dienstboden of diegenen die in de ogen van de wereld hun minderen zijn, niet met verachting mogen behandelen (wat aansluit bij het verlichte denkbeeld van gelijkheid) 2
- De opvatting van Betje Wolff in de bron is, dat kinderen de rangen moeten leren respecteren, wat aansluit bij traditionele opvattingen over de (sociale) hiërarchie in de samenleving / wat aantoont dat ze niet streeft naar verandering van de sociale verhoudingen (wat past bij de gematigde stroming van de Verlichting) 2

Opmerking

Als op de tweede deelvraag geantwoord wordt dat Betje Wolff de traditionele rolpatronen (tussen man en vrouw) wil handhaven, worden geen scorepunten toegekend.

15 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- In 1792 werd Thomas Paine ereburger, omdat hij tegenstander was van erfelijke bestuursfuncties / aansloot bij de opvattingen van de Franse (girondijnse) revolutionairen 1
- maar na de Jacobijnse machtsovername in 1793 bleek hij te gematigd in de ogen van de radicale / Jacobijnse regering, die de koning wel ter dood wilde veroordelen (en werd hij gevangengezet) 1

Moderne tijd

---

16 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Door de voortschrijdende democratisering / de opkomst van politiek-maatschappelijke stromingen / politieke partijen in de negentiende eeuw werd het kiesrecht in verschillende stappen uitgebreid, waardoor in politieke campagnes grotere groepen kiezers moesten worden aangesproken.

of

Door de voortschrijdende democratisering / het loslaten van het censuskiesrecht werd het kiesrecht uitgebreid, waardoor andere / bredere lagen van de bevolking in aanmerking kwamen als kiezers, zodat op een andere wijze campagne moest worden gevoerd.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

17 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door te zeggen dat (een van de volgende): 1
  - Duitsland door de buren nooit traag of lui zal worden
  - Duitsland ook tot de snoeken behoort
  - Duitsland sterk genoeg is om zich te beschermen
- wil Bismarck de kritiek weerleggen dat deze politiek te behoudend is / Duitsland zich zwak opstelt / niet in staat is zich te verdedigen 1
- Door te zeggen dat (een van de volgende): 1
  - Duitsland in het midden van Europa ligt
  - Duitsland sterke / oorlogszuchtige buren heeft
  - hijzelf tegen een aanvalsoorlog is
- geeft Bismarck kritiek op de door Wilhelm II voorgenomen *Weltpolitik* (of een juiste omschrijving daarvan), omdat die een gevaar zal opleveren voor Duitslands kwetsbare positie 1

18 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- In de jaren dertig maakte de crisis van het wereldkapitalisme / de Depressie het nodig een nieuw economisch beleid te beginnen (de New Deal) om de sociale gevolgen van de Depressie te verzachten / om de Amerikaanse economie te herstellen 2
- In de jaren veertig zorgde het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog ervoor dat het noodzakelijk werd om de burgerbevolking bij de oorlogvoering te betrekken, omdat dat een belangrijk onderdeel was van de moderne oorlogvoering / om uit te leggen waarom de Verenigde Staten hun neutraliteitspolitiek opgaven 2

19 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

De nationaalsocialisten wilden laten zien dat zij voortborduurden op het Duitse Keizerrijk, dat autocratisch / niet democratisch / nationalistisch was, en dat zij door het gebruik van de term Rijk zich afzetten tegen de democratische Republiek van Weimar.

20 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

In de communistische ideologie was het streven naar een wereldrevolutie in principe belangrijker dan het stimuleren van het nationalisme. Door de dreiging van het Duitse leger moest er een beroep gedaan worden op de patriottische gevoelens van de bevolking.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

21 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

De Duitse bezetter wil met dit affiche aan de Nederlandse bevolking duidelijk maken dat, ondanks de nederlaag bij Stalingrad, de Duitse militaire positie nog niet hopeloos is / dat Duitsland de oorlog nog niet verloren heeft (zoals in 1918).

22 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Volgens de prent belooft West-Duitsland meer welvaart / een beter leven, wat blijkt uit de afbeelding van de geldtekens / het woord honing / de opmerking dat de honing (in West-Duitsland) beter is 2
- In de prent wordt gesuggereerd dat West-Duitsland de DDR-burgers misleidt / minder aangenaam is dan de West-Duitsers willen doen geloven, wat blijkt uit de afbeelding van het vliegenpapier waaraan de Oost-Duitsers / de bijen blijven plakken / de figuren die vastzitten op het vliegenpapier / de geschrokken / teleurgestelde / bedroefde uitdrukking op de gezichten van de gevangenen / vastgeplakte bijen 2

Opmerking

Alleen als bij de eerste deelvraag de aantrekkingskracht van West-Duitsland juist wordt weergegeven en bij de tweede deelvraag de juiste waarschuwing wordt weergegeven, wordt telkens 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.

23 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

bij 1:

- De Duitse communisten waren door het naziregime / de fascistische zwaar vervolgd, waardoor bescherming tegen het (vermeende) fascisme voor hen een aansprekend argument vormt (om de Muur te bouwen) 1

bij 2:

- De vlucht van (hoogopgeleide) DDR-burgers naar de BRD maakte het noodzakelijk om maatregelen te nemen om de vluchtelingenstroom te stoppen / Berlijn was nog het enige gat in het IJzeren Gordijn (wat door de Muur werd gedicht) waar DDR-burgers door konden vluchten 1

Vraag	Antwoord	Scores
<p>24 maximumscore 4</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <p>bij 1:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De foto laat zien dat de Tsjecho-Slowaakse bevolking het ingrijpen van het Warschaupact niet gelaten over zich heen laat komen / zich verzet tegen het Rode Leger, wat niet past bij het beeld van het Oostblok / Warschaupact dat een ideologische eenheid vormt / waarin de landen / de inwoners solidair zijn <p>bij 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tijdens de Koude Oorlog beperkt de confrontatie tussen de twee machtsblokken zich tot een propagandastrijd (waarbij past dat de foto veel gepubliceerd wordt), omdat militair ingrijpen niet mogelijk is vanwege de dreiging van een Derde Wereldoorlog / omdat de afspraak is dat het Westen en de Sovjet-Unie elkaars invloedssferen respecteren 		<p>2</p> <p>2</p>
<p>25 maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <p>Uit de bron blijkt dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jongeren in cultureel opzicht als anders dan de rest van de bevolking worden gezien, omdat zij volgens Nixon en Presley op een aparte manier / door middel van muziek moeten worden aangesproken / beïnvloed worden in hun opvattingen door popmuziek / een leefstijl erop nahouden die gekenmerkt wordt door geweld, drugs en een protesthouding, wat het kenmerkende aspect 'de toenemende westerse welvaart die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen' kan illustreren • communisten als vijand worden gezien / de ideologie van het communisme / van de Sovjet-Unie als bedreiging wordt gezien, wat het kenmerkende aspect 'de verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog' kan illustreren 		<p>1</p> <p>1</p>
<p><i>Opmerking</i></p> <p><i>Alleen als een juist kenmerkend aspect met een passend element uit de bron wordt verbonden, wordt telkens 1 scorepunt toegekend.</i></p>		
<p>26 maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De (op)komst van de televisie (waardoor het media-aanbod zich uitbreidde) / toegenomen welvaart (waardoor er meer reclame was) • Het loslaten van het traditionele rollenpatroon tussen man en vrouw / van traditionele gezagsverhoudingen / het opkomen van meer kritische burgers (waardoor vrouwendiscriminatie niet meer werd geaccepteerd) 		<p>1</p> <p>1</p>

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Cito gebruikt deze gegevens voor de analyse van de examens.

Om de gegevens voor dit doel met Cito uit te wisselen dient u ze uiterlijk op 25 mei te accorderen.

Ook na 25 mei kunt u nog tot en met 8 juni gegevens voor Cito accorderen. Deze gegevens worden niet meer meegenomen in de hierboven genoemde analyses, maar worden wel meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

6 Bronvermeldingen

- bron 1 Fik Meijer, *Vreemd volk. Integratie en discriminatie in de Griekse en Romeinse wereld*, Amsterdam 2007, pag. 163.
- bron 2 <https://archive.org/details/livesofpopesine04mannuoft> (pag.177-178)
- bron 3 <https://spartacus-educational.com/NORwycliffe.htm>
- bron 4 J.A.M. Hoekx e.a. ed., *Vruchten van de goede en de slechte boom: Heyman Voicht van Oudheusden over de godsdiensttwisten in zijn stad 's-Hertogenbosch en in Breda 1577-1581*, Den Dungen 2008, pag. 166-167.
- bron 5 <https://archive.org/stream/ned-kbn-all-00014299-001#page/n8/mode/2up>
<https://archive.org/stream/ned-kbn-all-00014299-001#page/n12/mode/2up>
- bron 6 Betje Wolff, *Proeve over de opvoeding, aan de Nederlandse moeders, heruitgave van de tweede druk uit 1780, door H.C. de Wolf*, Amsterdam 1977, pag. 93.
www.dbnl.org/tekst/wolf016proe01_01/wolf016proe01_01_0003.ph
- bron 7 http://ghdi.ghi-dc.org/pdf/deu/616_Wir%20Deutsche%20fuerchten_196.pdf
- bron 8 <https://www.denhelder.online/stadsnieuws/van-rune-naar-het-atlantikwall-centrum>
- bron 9 <https://research.calvin.edu/german-propaganda-archive/eule61.htm>
- bron 10 <https://theworldinbetween.com/2012/08/19/ladislav-bielik-and-the-iconic-photograph-of-1968-czechoslovakia/>
- bron 11 John Parker, *Elvis, de geheime dossiers*, Den Haag 1993, in: René van Stipriaan, *Ooggetuigen van de Rock 'n' Roll*, Amsterdam 2005, pag. 199.